

CRÒNICA

Jules Gilliéron

La mort del professor de Dialectologia francesa a l'École des Hautes Etudes de Paris, Jules Gilliéron, esdevinguda pel març de 1926, ha produït un buit irreparable en el camp dels estudis de la Lingüística romànica.

És cosa difícil de ressenyar breument l'obra del gran mestre i de fer conèixer les característiques morals i científiques d'aquest renovador de la metodologia lingüística romànica.

Gilliéron era, abans de tot, un recercador infatigable de la veritat, de la qual mai no en consentia una disfressa, i a la qual serví amb lleialtat absoluta, durant tota la seva vida. Suís d'esperit i de naixença, estimava la naturalesa i s'esforçava a conèixer els seus secrets; l'educació familiar assenyala la trajectòria de la seva vida tan fecunda per la ciència. Fill d'un pare geòleg, fou per Gilliéron la cosa més senzilla del món de traspasar el mètode cartogràfic de la Geologia a la Lingüística.

El seu primer treball, *Le patois de Vionnaz* (1881), que li serveix de tesi doctoral, és una monografia dialectal amb un petit atlas d'un recó de Suïssa. I d'aquí estant l'estudi dels dialectes serà l'obsessió seva. En companyia del fundador de la Fonètica experimental, l'abbé Rousselot, emprèn la publicació de la *Revue des patois gallo-romans*, de pocs anys de vida, però de contingut riquíssim i escollit. L'obra fonamental de Gilliéron és el monumental *Atlas linguistique de la France* (1920) (mapes amb apèndix i registres), elaborat amb el concurs d'un gran explorador, el pacient Edmont de Saint Pol. La idea feliç de presentar cartogràficament els materials lingüístics i localitzar-los en el mateix indret on viuen, ha provocat una revolució en els estudis de Lingüística

romànica. Si va ésser factible de portar a la pràctica aquesta idea, gràcies se n'han de donar a la clarividència del gran mestre Gaston Paris, protector decidit de l'empresa de Gilliéron.

Després d'una sèrie d'enquestes i d'exploracions pels dialectes de la França del Nord i de la Suïssa, Gilliéron, entusiasmat del sistema d'exposició cartogràfica-lingüística, emprèn amb Edmont la preparació de l'*Atlas linguistique de la France*, el qual, diversament de les altres colleccions de mapes lingüístics, no donarà els resultats obtinguts, elaborats; al contrari, en donarà el material de primera mà perquè tothom en pugui treure els resultats que vulgui i en pugui donar les interpretacions que més li plagin.

Després de llargs anys de replega i d'un treball d'ordenació pacientíssim, cap al 1902 començava Gilliéron la publicació del primer fascicle de l'*ALF*, la qual havia d'acabar solament el 1912, després d'un seguit no interromput d'alegries i d'amargures, de lluites i de discussions per poder arribar a fer penetrar la seva ideologia renovadora.

Quina cosa representa l'*Atlas linguistique de la France* en la metodologia de la Lingüística romànica? Aquesta obra representa, al nostre entendre, amb tot i les moltes reserves fetes, una vertadera renovació en els mètodes de la Lingüística romànica, tan en allò que fa referència a les recerques fonètiques com en tot allò que té relació amb els treballs etimològics i amb les recerques lexicals. Era, i és encara, una espècie de dogma l'existència de les lleis fonètiques; l'explicació de certes evolucions era confiada a l'erudició dels mots, no es coneixia la raó fonamental perquè una evolució ha seguit una trajectòria determinada o perquè una forma morfològica segueix una especial associació, o perquè un mot ha desaparegut. La llei o raó fonamental de totes les evolucions, de les associacions o hecatombes dels mots, és *la necessitat d'entendre's*; a ella tot se sacrifica. La preocupació del gramàtic és la dèria de regular lògicament la llengua; però tota la seva obra és inútil si va deslligada o separada de la lògica *real* dels que parlen, que, més conseqüent que la primera, mai falla en l'aplicació dels seus principis. Els conflictes provocats per l'homonímia no són resolts del poble, no pas amb l'ajut de diacrítics o accents diversos; és la matisació fonètica d'una vocal tònica, la juxtaposició de certs prefixos i de determinats sufixos distintius, i, sobretot, és la des-

aparició de mots provocada per l'acció d'altres mots de contingut ideològic més potent. La mort és llei de naturalesa; quan un mot ha mort, és que tenia acabada la missió, i com que els morts no ressusciten, a no ésser per miracle, mai tampoc no ens hem de preocupar de fer reviure mots que han desaparegut per una raó que sempre és justa.

Tinc la sospita que la desaparició de la declinació en el llatí vulgar, l'origen de la diftongació, la introducció, de l'article i l'extensió de les proposicions han estat condicionats per la llei reguladora de tota evolució de la llengua, i que és, com hem notat, *la necessitat d'entendre's*.

La interpretació de mapes de l'*Atlas linguistique* solament és possible al que coneix d'una manera profunda la vida de la llengua; ell en pot descobrir les diverses col·lisions, ell en pot cavar les diferents capes que s'hi han sobreposat. És per això que són ben pocs els deixebles de Gilliéron que hagin acertat a seguir la seva exposició cartogràfica i a donar-ne la interpretació acertada.

L'aparició de l'estudi *Scier dans la Gaule romane* estableix una fita dintre la Lingüística romànica; s'hi posen de manifest les superposicions i exclusions de capes de la llengua, condicinnades sempre per la *conveniència d'entendre's*.

És cosa llarga i detinguda la d'analitzar els *Études de Géographie linguistique*, en els quals es posen de relleu les destroces degudes a les batalles de mots i, darrera d'aquestes, les batalles d'idees. L'acció i la reacció dels mots de la llengua, atacats per l'homonímia, queda aclarida d'una manera especial en els dos treballs *Clavellus* i *Apis*, en els quals es pot veure tota l'acció de l'homonímia entre CLAVU i CLAVIS, APIS i AVIS, d'una banda, i de l'altra es donen a conèixer tota la quantitat de recursos que pot disposar la llengua per desfer-se d'aquests conflictes.

La lluita entre mots, provocada per l'homonímia, dona solucions insospitades, assenyala recursos d'un realisme sorprenent i d'una falta de lògica incomprendible, és sumament hàbil per trobar la distinció de mots i la matització de significats. La lluita entre APIS i AVIS es decideix, a certs indrets de la Catalunya occidental, venint l'AVIS a *moixó*, amb tot i representar ideològicament una 'abella gran'. Els múltiples significats de *poll* 'peduclu' 'pullu', 'brot d'olivera, de cep' etc., han arribat a provocar, per raó de la

necessitat de distinció, un mot tant pintoresc com el *desllememar* amb la significació : 'tallar els brolls del cep o de l'olivera'. (Maestrat.) L'homonímia entre VAS 'sepultura' i VAS 'rusc d'abelles' ha estat la causant d'una designació tan il·lògica com la d'*arna* 'rusc d'abelles', procedent d'URNA, substituït del VAS 'sepulcre'. Paral·lelament, i d'una manera semblant, a Andorra i a Esterri (Pireneus catalans) el rusc és un *tou*, procedent d'*ataut*. En canvi, d'una manera inversa, en el domini gascò, l'*ataut* és un *caun*, procedent de COPHINU 'paner d'abelles', de la mateixa manera que, al nord de França, l'*ataut* 'sarcophage' és un *osier*, procedent d'*osier* 'rusc d'abelles'.

En l'*Atlas linguistique de la France* i en tots els atlas lingüístics falta molt de la llengua viva. La llengua de l'atlas representa la parla d'un sol individu escollit entre cinquanta mil d'una contrada; dóna solament la llengua d'aquest; res ens diu dels 49,999 restants. Seria una obra molt meritòria de tots els no conformistes de l'*Atlas linguistique* i de tots els altres *atlas*, el dedicar-se, amb tot l'esforç, a completar les enquestes d'Edmont, o del qui sigui, encara que fos solament amb l'aportació del parlar d'un individu de cada punt estudiat en els atlas. Llavors podríem judicar del valor dels atlas lingüístics. Llavors comptaríem amb un nou element de judici i amb nous materials per eixamplar l'acció de les nostres recerques. Les possibilitats d'exploració són infinites. El conèixer i el viure una enquesta és cosa útil i profitosa, la qual, sovint, fa canviar de parer al que la practica.

Gilliéron tenia mots de menyspreu, i fins era agressiu amb aquells que parlaven amb lleugeresa de la seva obra, o que no la valoraven com calia; ell tenia raó per indignar-se. L'esforç titànic per donar un nou instrument de treball a la Lingüística romànica no es podia agermanar amb el botzinar dels mosquits que, tot agullonant l'obra del gran mestre, en xupaven la sang i en treien tots els profits.

L'exègesi gilliéroniana, heretada pels deixebles suïssos i francesos, encamina la Lingüística romànica cap un món nou, tot ell ple de bel·leses per ésser més pròxim a la realitat i a la veritat.

Per la tardor de 1911, un dia d'octubre, el professor W. von Wartburg i jo anàvem al Montbijou de Twann, sobre el llac de Bienne (Suïssa), on el mestre Gilliéron alternava el treball de la

verema d'una vinya preciosa amb l'ordenació dels materials que, de Còrsega estant, Edmont li enviava per l'*Atlas de la Corse*. Recordo amb tots els detalls l'entrevista que tinguérem amb el gran mestre els dos estudiants que, al cap de poques setmanes, havíem d'ésser deixebles seus a l'École des Hautes Études de Paris. Aquí passàvem gairebé la setmana sencera ocupats a buscar la interpretació del problema que ens havia assenyalat per a la llicó del dijous. No sempre acertàvem en la solució; sovint havíem d'escoltar dicteris que provocaven la rèplica de part nostra. Gilliéron s'indignava; moltes vegades excitàvem, expressament, la seva indignació. Era llavors quan, el mestre, passejant sala amunt sala avall, deia les coses més extraordinàries i quan brollaven d'aquella intel·ligència privilegiada les idees més noves i genials sobre la Lingüística romànica.

Vingué la gran guerra, i Gilliéron es desprengué del Montbijou i de la seva vinya. Li quedava solament la *vinya* espiritual, la seva vinya escollida, plantada de mallols de nova raça. Llargs han estat els treballs de preparació; tota ella ha estat regada i amarada de les suors del mestre, home de gran temperament, energia i constància. En venir l'hora de recollir el fruit, el mestre, provat pel sofriment i pel dolor, ha passat a l'eternitat. La immortalitat del seu esperit dreturer i noble va seguida de l'aureola gloriosa i radiant de la veritat de la seva doctrina.

A. GRIERA

Hugo Schuchardt

La mort d'aquest eminent romanista, esdevinguda a Graz, als 20 d'abril de 1927, cal assenyalar-la com una pèrdua immensa per la Lingüística i, especialment, per la Lingüística romànica. H. Schuchardt no ha publicat manuals de Lingüística, ni introduccions on es resumeix, sovint sense dir-ho, tota la ideologia d'altri; ha estat un creador amb ideologia pròpia. Mai no ha necessitat emparar-se del pensament d'altri; mai no va anar a remolc. Per altra banda, H. Schuchardt ha estat un esperit inquiet i inquietant, perturbador d'aquells que es creien estar en la possessió plàcida i agradable de la veritat, quan proclamaven el dogma de les lleis

fonètiques,¹ i també de tots aquells que han anat a la recerca de la veritat amb esperit senzill i amb lleialtat posada fora de tot dubte.

Si Diez va sistematitzar els principis reguladors de l'evolució de les llengües romàniques, Schuchardt ha estat el creador de la Lingüística romànica. Gràcies a la visió genial d'aquest mestre, l'àrea d'activitat lingüística s'ha eixamplat extraordinàriament en el camp de la Filologia.

La lliçó d'entrada a la Universitat de Leipzig constitueix un programa esquemàtic per a l'estudi dels dialectes,² així com els seus estudis sobre el llatí vulgar³ assenyalen fins a quin punt el llatí vulgar és utilitzable per a explicar l'evolució dels sons en les llengües romàniques.

L'aspecte curiós i interessant de les influències d'una llengua d'un poble colonitzat sobre la llengua del poble colonitzador, que sempre acaba per triomfar, és estudiat en els seus treballs sobre el *criollo* romànic.⁴ La llengua internacional, creada pels mariners i pescadors genovesos i catalans, parlada als ports del Mediterrani, és investigada amb el major interès.⁵ Guiat d'aquesta mateixa visió ampla, estudia els elements llatins en el bereber,⁶ treball d'una valor incomparable per a conèixer les deixalles del llatí africà, o sobre el dàlmata.

El mètode etimològic no és un sistema d'equilibris mogut per la força prestigiadora de certs principis; és una aproximació a la veritat, si no és la troballa de la mateixa veritat. Les etimologies de Schuchardt són un model perfecte de recerca etimològica.⁷ L'estudi de tots el factors que poden haver influït en la història d'un mot, les circumstàncies i els detalls que del mot es poden conèixer, són tinguts en compte fins al darrer detall. Es deu a l'acuí-

1. *Über die Lautgesetze. Gegen die Junggrammatiker*; Berlín, 1885.

2. *Schuchardt-Brevier*, 144 i ss.

3. *Der Vocalismus der Vulgärlatein*, 1866-1868; 4 vol.

4. *Beiträge zur Kenntnis des kreolischen Romanisch*, *ZRPh*, 12, 242-254; 301-312; 312-322; *Kreolischen Studien*, *SB der Wien. Ak.*, 116, I, 193-234; *Beiträge zur Kenntnis des Englischen Kreolisch*, *Engl. Studien*, 17, 417-21.

5. *Die lingua franca*, *ZRPh*, 33, 441-461.

6. *Die romanischen Lehnwörter im Berberischn*, *SB der Wien. Ak.*, 188, IV, 1-82.

7. *Romanische Etymologien*, I, *SB der Wien. Akad.*, 138, I, 1-82; II, 141; III, 1-222.

tat d'aquest gran mestre l'aproximació del mot a la realitat que li ha donat vida, l'estudi del mot dintre del seu ambient.

Aquesta ideologia conduïa necessàriament a l'estudi de les coses i de les paraules, a la tendència de l'estudi aprofundit del real, per conèixer l'abstracció feta pel mot.¹ La fecunditat d'aquesta ideologia, tan magistralment exposada, s'ha manifestat en una sèrie d'estudis sobre problemes històrico-culturals, els quals constitueixen una bella contribució a la història de la cultura dels països romànics.

Els estudis sobre la llengua vasca, mercès a la intervenció de H. Schuchardt, han pres una orientació allunyada de tot dilettantisme. Les seves recerques sobre els elements romànics en el vasc són, senzillament, exemplars;² elles han eixamplat l'horitzó de les recerques fetes sobre aquesta llengua i han revelat una abundància extraordinària d'elements romànics del vasc, els quals gairebé donen dret a parlar d'una llengua romànica, més aviat que no pas d'una llengua pre-romana.

El vasc ha estat fins als darrers temps el domini predilecte de les seves recerques.

L'esperit sempre jove de H. Schuchardt, obert a totes les orientacions, valorà degudament els nous corrents de la Geografia lingüística;³ Gilliéron parlava sempre amb entusiasme de l'acullida feta per Schuchardt al seu estudi *Scier dans la Gaule romane*.

H. Schuchardt, diversament de Gilliéron, no havia fet investigacions sobre el terreny; les seves fonts eren centenars de diccionaris, vocabularis dialectals i estudis relacionats directament o indirectament amb el lèxic antic i modern de tot el domini romànic. Com ningú ell havia valorat la qualitat d'aquestes fonts, inferior, certament, a la dels materials procedents de l'enquesta individual i directa. Això i la fatiga dels darrers anys decantà, cada dia més i més, l'activitat extraordinària d'aquest geni cap a la *Filosofia del llenguatge*,⁴ sobre la qual ha deixat estudis de gran acuitat d'ingeni i de sòlida doctrina.

1. *Zur Methodik der Wortgeschichte*, ZRPh, 27, 609-615; 28, 316-325; 31, 107-109; *Sachen und Wörter*, 29, 620-622; *An Adolf Mussafia*, 1905, 1-41; *Sachen und Wörter*, *Anthropos*, 7, 1059.

2. La bibliografia vasca de H. Schuchardt és extraordinària; vegi's *H. Schuchardts-Brevier*, 10-42.

3. *Zur Methodik der Wortgeschichte*, ZRPh, 31, 107-109.

4. *Sprachursprung*, I, II, III (1919), etc.

H. Schuchardt seguia amb especial interès els estudis sobre el català, i havia publicat algunes notes sobre aquesta llengua.* Les etimologies catalanes per ell explicades són nombroses. Conegué i valorà degudament l'obra monumental de l'arxiduc Lluís Salvador, *Die Balearen*, i fins sospitem que, en la seva entrada decisiva cap a l'estudi de les coses i de les paraules, rebés l'orientació d'aquesta obra única.

L'estudi de les coses del mar, especialment l'estudi dels ormeigs de pesca, l'havia obsessionat. Quan li adreçarem un extret de l'article *Els ormeigs de pesca dels rius i mars de Catalunya*, publicat en *Wörter und Sachen* (VIII), ens escrivia una bella carta amb l'aclariment d'una sèrie de noms d'ormeigs de pesca i de la barraca valenciana. Com a final d'aquesta nota en volem transcriure el principi i la fi : «Sie haben mir mit der Zusendung Ihrer Terminologie der Katalanischen Fichereigeräte eine besondere Freude bereitet; Sie haben lang verstummte Seiten in mir erklingen lassen. Gestatten Sie nun dass auch vor Ihnen einige dieser Klänge laut werden, und verübeln Sie es mir nicht wenn ich mich, wenigstens einmal, nicht in Einklang mit Ihnen zu setzen vermag.» I després d'aclarir l'etimologia d'una sèrie de noms d'ormeigs de pescar, i després d'explicar l'origen de la barraca valenciana, escriví ple d'humor : «Seitwärts von meinen Wege habe ich einen besonders hübschen Beleg gefunden für eine häufige Erscheinung in der zugleich der Wert eines Ausdruckes erniedrigt und der Wert einer Sache erhöht wird. *Estudi* bezeichnet zu Valencia dasselbe wie in Romanischen überhaupt : Studienzimmer, Atelier, Büro, usw, schliesslich aber in der Barraca die Schlafstube. Ich hoffe, lieber Herr Kollege, Sie werden von meiner bescheidenen Studie nicht den Eindruck empfangen, dass sie in einen solchen *estudi* entstanden sei.»

A. G.

* *Vom Barcelonaer Carnaval, Tages Post, Graz, 1879, 4 març; Zur Verbreitung des Katalanischen, ZRPh, 30, 329-332; Andorra, BDC, VIII, 77.*